

บทที่ 1
บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

กระบวนการคิดเป็นกระบวนการทางสติปัญญาของบุคคล เป็นลักษณะหรือวิธีการที่บุคคลใช้สมองของตน ในการจัดกระทำเพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบ หรือความรู้ที่ต้องการ บุคคลที่มีความสามารถสูงในการคิดเป็นบุคคลที่พึงปรารถนาในทุกสังคม เพราะเป็นผู้ที่สามารถช่วยแก้ปัญหาและพัฒนาประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นไป เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว สังคมไทยปัจจุบันและอนาคตจึงเป็นสังคมข้อมูลข่าวสาร ที่มีความสามารถในการจัดเก็บและเผยแพร่ข้อมูล ได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็วมากขึ้น ข้อมูลข่าวสารที่บุคคลได้รับจะมีความหลากหลายและซับซ้อน มีทั้งข้อเท็จจริงและข้อเท็จจริง มีทั้งที่มีสาระและไม่มีสาระ จึงเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งที่บัณฑิตครูต้องมีความสามารถในการคิดไตร่ตรอง สามารถคิดวิเคราะห์แยกแยะและกลั่นกรองข้อมูล รู้จักใช้ข้อมูลและสังเคราะห์เชื่อมโยงข้อสนเทศต่างๆ เพื่อช่วยแก้ปัญหาและริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ประเทศชาติต้องการพัฒนาครู ที่มีความสามารถสูงในการคิดเพื่อเป็นแบบอย่างแก่ศิษย์ และอบรมฝึกฝนศิษย์ ให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ เป็นผู้ที่ดีคิดเป็นแก้ปัญหาเป็น และมีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ เพราะถ้าผู้เรียนเกิดทักษะการคิดในเชิงวิเคราะห์แล้ว ผู้เรียนจะรู้จักใช้เหตุผลมาแก้ปัญหา หรือสามารถนำหลักการของเหตุผลมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยสามารถพิจารณาและตัดสินใจได้ว่า อะไรเป็นสาเหตุสำคัญของผลที่เกิดขึ้นหรือผลที่ต้องการ อันจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจได้อย่างกว้างขวาง สามารถพัฒนาตนเองให้มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับที่เป้าหมายของสังคมและการจัดการศึกษาต้องการ เพราะถ้าผู้เรียนไม่มีความสามารถในด้านการใช้เหตุผลแล้ว พัฒนาการด้านการคิด อารมณ์ ตลอดจนจริยธรรมและคุณธรรมที่สังคมต้องการจะเป็นไปอย่างไม่สมบูรณ์ การพัฒนาความสามารถในการคิด จึงเป็นภารกิจที่สำคัญในการจัดการศึกษาทุกระดับ โดยเฉพาะสถาบันผลิตครู ซึ่งต้องจัดให้สอดคล้องกับการพัฒนากระบวนการคิดของนิสิตนักศึกษา โดยฝึกอย่างต่อเนื่องและจริงจัง เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตรงกับจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในปัจจุบัน

นอกจากนี้ ถ้าพิจารณาตามจุดมุ่งหมายในการผลิตบัณฑิตของวิทยาลัยครูตามหลักสูตรวิทยาลัยครู ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2536 (กรมการฝึกหัดครู, 2536) จะเห็นได้ว่าหลักสูตรดังกล่าวมุ่งให้ผู้สำเร็จการศึกษา มีความคิดสร้างสรรค์ มีนิสัยใฝ่รู้ มีทักษะและวิจารณญาณในการแก้ปัญหา สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมในการทำงาน ทั้งนี้หมายถึงว่า บัณฑิตสาขาการศึกษาจากสถาบันผลิตครูจะต้องมีคุณสมบัติเหมาะสมที่จะเป็นครูตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู ซึ่งมี

รายละเอียดระบุว่า ครูจะต้องมีคุณลักษณะด้านความรู้และวิชาชีพครู โดยมีความสามารถในการใช้คำถามให้เด็กคิดเป็น รู้จักใช้หลักจิตวิทยาในการสอน มีความรอบรู้สถานการณ์บ้านเมือง และการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทันสมัยต่อข้อมูลต่างๆ ติดตามข่าว และความเคลื่อนไหวต่างๆ ทั้งทางด้าน การศึกษา การเมือง เศรษฐกิจและสังคม สามารถวิเคราะห์และให้ข้อคิดเป็น เกี่ยวกับข่าวสาร และประเด็นปัญหาได้ รวมทั้งพยายามใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารและการสรุปประเด็นปัญหาที่สำคัญ เพื่อมาใช้ในการเรียนการสอนได้ มีความเป็นประชาธิปไตยในการปฏิบัติงาน และการดำรงชีวิต รู้จักรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ใช้หลักการและเหตุผลในการตัดสินใจ เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม มีความคิดสร้างสรรค์และสามารถแก้ปัญหาอย่างมีวิจารณญาณ

จากประเด็นสำคัญดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาสติปัญญา ความคิด ของบัณฑิตครูนั่น เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง และการที่จะให้บัณฑิตครูมีความสามารถทางการคิดได้นั้น บัณฑิตครูจำเป็นต้องได้รับประสบการณ์และฝึกฝนความสามารถทางการคิดจากสถานศึกษามาเป็นอย่างดีเช่นเดียวกัน ดังนั้นการจัดการศึกษาในสถาบันผลิตครูจึงจำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้และกระบวนการคิดให้มากเท่าๆ กับการเรียนรู้เนื้อหาสาระ โดยถือว่ากระบวนการคิดเป็นสาระสำคัญประการหนึ่งที่ต้องให้แก่บัณฑิตนักศึกษาคู (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2537)

เนื่องจากสภาพปัจจุบันมีดัชนีบ่งชี้ว่า การเรียนการสอนในสถาบันผลิตครูยังไม่เกื้อกูลให้ได้บัณฑิตครูที่มีลักษณะดังกล่าว เช่น วิธีการสอนของอาจารย์ส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบบรรยาย ซึ่งเน้นตัวครูและเนื้อหาเป็นหลัก ส่วนหลักสูตรเป็นหลักสูตรแบบแยกส่วน มิใช่เป็นหลักสูตรที่เชื่อมโยงศาสตร์ต่างๆ เข้าด้วยกัน จนทำให้บัณฑิตครูมีโลกทัศน์ที่กว้างไกลจนสามารถเกิดปัญญาวิเคราะห์สังเคราะห์และคิดอย่างเป็นระบบได้ (คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ,2537) แต่การสอนให้คิดนั้นมักพบปัญหาที่สำคัญ คือ ผู้สอนจำเป็นต้องให้ความรู้และเนื้อหาสาระที่ครบถ้วนตามหลักสูตร แต่การสอนให้คิดต้องใช้เวลามากในการฝึกฝน จึงเป็นเรื่องยากที่จะทำให้บัณฑิตนักศึกษาคูได้รับความรู้ พร้อมกับการพัฒนาการคิดอย่างเต็มที่ การพัฒนาการคิดของบัณฑิตนักศึกษาคูจึงต้องอาศัยปัจจัยภายนอกห้องเรียนเป็นตัวเสริม ดังนั้น กิจกรรมนิสิตนักศึกษาก็เป็นส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู ดังที่ ไพฑูริย์ สนิลรัตน์ (2510) ได้กล่าวว่า การพัฒนาคุณภาพของนิสิตนักศึกษาคูให้ได้ในทุกๆ ด้านนั้น จะหวังให้เกิดจากสิ่งที่สอนในห้องเรียนไม่ได้ หรือทำได้ยาก แต่กิจกรรมนิสิตนักศึกษาคูจะช่วยเสริมสร้างบุคลิกภาพทั้งทางร่างกายและจิตใจ รวมทั้งการฝึกการเป็นผู้นำ การรู้จักใช้สิทธิและแสดงความคิดเห็นต่อชุมชน เพราะงานด้านกิจกรรมจะเปิดโอกาสให้นิสิตนักศึกษาคู มีส่วนในการแสดงความสามารถในการทำงาน การตัดสินใจ การปรับปรุงบุคลิกภาพ รู้จักการเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีในสังคมของนิสิตนักศึกษาคู (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2528) กิจกรรมนิสิตนักศึกษาคูจึงมีความสำคัญไม่แพ้การเรียนในชั้นทั้งนี้เพราะการที่นิสิตนักศึกษาคูจะสามารถสร้างตนเองให้เป็นบุคคลที่มีสติปัญญา

ความรู้เหนือกว่าบุคคลอื่นในวัยเดียวกัน เมื่อออกไปประกอบอาชีพหาเลี้ยงตนเองต่อไปได้นั้น จำต้องอาศัยการมีโอกาสร่วมในกิจกรรมต่างๆ ที่หลากหลาย แต่งานด้านกิจกรรมมักพบปัญหาสำคัญคือนิสิตนักศึกษายังไม่ได้มองเห็นอย่างกว้างขวางว่าจะจัดกิจกรรมอย่างไร จึงจะเป็นการสร้างโอกาสเพิ่มพูนความเจริญทางความคิดสติปัญญาและบุคลิกภาพของตน โดยทุกๆ ไปกิจกรรมที่จัดจึงเป็นเรื่องของกีฬาและกิจการทางด้านสังคมเป็นส่วนใหญ่ (สวัสดี สุคนธรังษี, 2531) ดังที่สมพงษ์ จิตระดับ (2537) ได้กล่าวถึง การจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาในปัจจุบันว่าเป็นประเภทกีฬา ความบันเทิงที่ดูไร้สาระ ขาดการคิดใคร่ครวญ ทำท่าย และตามกันไปอย่างไม่มีจุดหมายจนมีคำพูดของศิษย์เก่าที่พูดถึงนิสิตนักศึกษาปัจจุบันว่า "สติปัญญาดี แต่ไม่มีสมอง" ดังนั้น เพื่อเป็นการส่งเสริมให้นิสิตนักศึกษาคูได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ในการฝึกฝนทักษะความสามารถในด้านกระบวนการคิดของตนเอง สถาบันผลิตครูจึงต้องจัดกิจกรรมให้มีอาหารทางปัญญาที่หลากหลาย (Varried intellectual diet) (David Damrosch, 1995 อ้างถึงในสมน อมรวิวัฒน์, 2538) และควรหาช่องทางที่จะทำให้นิสิตนักศึกษานำมาสนใจร่วมกิจกรรมที่ต้องใช้ความคิดดังกล่าว เพื่อจะได้ไม่ขาดสารสมองหรือปัญญา ซึ่งอาหารสมอง 4 หมู่ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถ ความคิด และความดีงาม

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาถึงแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู เพื่อให้สำเร็จการศึกษาเป็นบัณฑิตครูที่มีคุณภาพพร้อมไปด้วยความรู้และความคิด สามารถพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสม อันจะส่งผลต่อคุณภาพการปฏิบัติงานในหน้าที่ครูที่ศิษย์ต่อไป

คำถามในการวิจัย

1. กิจกรรมที่ช่วยพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู มีกี่ประเภท อะไรบ้าง
2. สภาพปัญหาและอุปสรรคของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู เป็นอย่างไร
3. ความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตนักศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประเภทของกิจกรรมที่ช่วยพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู
2. เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหา และอุปสรรคของการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู

3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตนักศึกษา เกี่ยวกับแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู

ขอบเขตของการวิจัย

1. ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู จากสถาบันผลิตครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานครฯ ด้วยเหตุผลดังนี้

1.1 กรุงเทพมหานคร มีทั้งสถาบันผลิตครูสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการผลิตครูของประเทศ

1.2 สถาบันผลิตครูดังกล่าว ตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ทำให้สามารถควบคุมตัวแปรในเรื่องของสภาพแวดล้อมที่มีผลต่อการวิจัยได้

2. การวิเคราะห์กิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิด ใช้กรอบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ เพราะเป็นวิธีคิดที่มีระบบระเบียบและถูกวิธี สามารถนำมาใช้ในกระบวนการแก้ปัญหาได้อย่างแยบคาย ทั้งยังคำนึงถึงความถูกต้องตามหลักของกฎหมายและศีลธรรม ตลอดจนค่านิยมของสังคม ทำให้ได้ทางออกของปัญหาที่ถูกต้องมากที่สุด วิธีคิดนี้จึงมีความเหมาะสมที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคูเป็นอย่างยิ่ง

3. การรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร ศึกษาเฉพาะเอกสารที่ปรากฏอยู่เป็นหลักฐานจากสถาบันผลิตครูทั้ง 10 แห่ง

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

แนวทาง หมายถึง เครื่องมือ สื่อกลาง ที่จะนำไปสู่จุดหมายปลายทาง เครื่องมือดังกล่าวประกอบด้วย แนวคิด การปฏิบัติ วิธีการ กระบวนการ กิจกรรม ที่มีผลนำไปสู่การพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู

กิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิด หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นนอกเวลาเรียนตามปกติ โดยที่กิจกรรมนั้นๆ ต้องมีองค์ประกอบหรือขั้นตอนการทำกิจกรรมที่สอดคล้องกับลักษณะกระบวนการคิด อันได้แก่ สิ่งที่เป็นตัวป้อนทั้งที่เป็นข้อความหรือสถานการณ์ ซึ่งทำให้ผู้ที่ร่วมกิจกรรมนั้นต้องแสวงหาคำตอบที่เหมาะสมมากที่สุด

การคิด หมายถึง กระบวนการทางปัญญา ซึ่งเริ่มจากการกำหนดปัญหา การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเชื่อมโยงข้อมูลสู่ข้อสรุป และการประเมินค่าของข้อสรุป ก่อนที่จะนำสู่การปฏิบัติต่อไป

นิสิตนักศึกษาคู หมายถึง นิสิตนักศึกษาที่กำลังศึกษาอยู่ในภาคปกติของคณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ในเขต กรุงเทพมหานคร

สถาบันผลิตครู หมายถึง คณะครุศาสตร์ หรือศึกษาศาสตร์ ที่อยู่ในสถาบันอุดมศึกษา สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัย ในเขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 แห่ง ได้แก่ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สถาบันราชภัฏจันทรเกษม สถาบันราชภัฏพระนคร สถาบันราชภัฏธนบุรี สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนไว้เป็นลำดับดังนี้

1. การเตรียมการ

1.1 การศึกษาค้นคว้าข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น

1.1.1 ศึกษาค้นคว้ารวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาจากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

1.1.2 ศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษา จากหนังสือ เอกสาร บทความ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.1.3 สร้างกรอบในการพิจารณากิจกรรมที่ช่วยพัฒนากระบวนการคิดของ นิสิตนักศึกษาคู

1.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการครั้งนี้ เลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากผู้ที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษา อันได้แก่ ผู้บริหาร อาจารย์ และนิสิตนักศึกษาจากสถาบันผลิตครู สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และทบวงมหาวิทยาลัยใน เขตกรุงเทพมหานคร

1.3 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1.3.1 ผู้วิจัย

1.3.2 แบบเก็บข้อมูลวิจัย ใช้ในการสรุปข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์

1.3.3 แบบสอบถาม

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้นำหนังสือแนะนำตัวจากภาควิชาอุดมศึกษา คณะครุศาสตร์และบัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ขอความอนุเคราะห์ให้สถาบันผลิตครูทั้ง 10 แห่ง จัดหาเอกสารเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมนิสิตนักศึกษาของแต่ละสถาบัน ตลอดจนอนุญาตให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องโดยมีการบันทึกเสียงประกอบระหว่างสัมภาษณ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากเอกสารและการสัมภาษณ์ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางของ Miles and Huberman และการวิเคราะห์ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$)

4. สรุป อภิปรายและข้อเสนอแนะ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหาร อาจารย์ และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการผลิตครู ที่จะใช้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาคู
2. เป็นประโยชน์ต่อนิสิตนักศึกษาคู ที่จะใช้กิจกรรมในการพัฒนาการคิดของตนเอง
3. เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการคิดของนิสิตนักศึกษาในสาขาอื่นๆ